

Preken met Advent 2020

‘Op beslissende momenten blijkt wie werkelijk verlossend spreekt’

Over Lukas 1.5-25

door ds. Barbara Lamain

[1] Inventio: oriëntatie vooraf

Hoe ik deze tijd beleef? Ik ervaar wat denk ik iedereen van ons ervaart. Een verlangen naar verlossing. Verlost te worden van de angst op besmettingen en van protocollen die alle spontaniteit noodgedwongen wegdrücken. Verlost te worden van de constante stroom aan berichten over besmettingen, ziekenhuisopnames, overlijdens, maatregelen en overtredingen. Verlost te worden van de eenzaamheid. Verlost te worden van het afstand houden. Verlost te worden van een kerk waarin je maar een beperkt aantal mensen ziet en niet mag zingen.

Ondertussen is het leven in de pastorie goed en heb ik niks te klagen. Ook in deze tijd. De daling van het aantal bezoekers per huishouden raakt ons natuurlijk allemaal. Persoonlijk en qua bezoek aan gemeenteleden. Voor mij persoonlijk voelde de daling van het aantal bezoekers wel beklemmend. Wanneer je alleen woont moet de gezelligheid ‘geregeld’ worden. Daar ben ik natuurlijk helemaal niet uniek in, maar ik voel het wel. Elke daling van het aantal bezoekers voelt alsof een corset wordt aantrokken; elke stijging voelt alsof het corset is lossers begint te zitten en er meer ademruimte komt.

Het valt me op hoe vatbaar wij mensen zijn, ook wij kerkmensen. Vatbaar voor berichten over *nepverlossing*. Vatbaar voor complotdenken, ook in de kerk. Ook mensen die hoogopgeleid zijn, een prima baan hebben en een fijn sociaal netwerk. Ze sturen me filmpjes met toespraken van mensen die de grootste kritiek leveren op de regering, op de maatregelen, op nieuwe vaccins en ontwikkelaars daarvan. Ze prediken een ‘verlossing’, nog met een christelijk sausje ook.

Wat is de boodschap die verlost?

Deze weken en deze dagen staan bol van gesprekken over Kerst: hoe gaan we Kerst vieren? Hoeveel mensen mogen aanschuiven bij het Kerstdiner? De gesprekken domineren persconferenties en talkshows. En ik begrijp het, maar ervaar het ook als bevreemdend, nog meer dan vorige jaren. Wat me opvalt is dat ik weinig hoor over Advent. Oftewel: we willen snel doorspoelen, *fast forward*, naar ‘verlossing’ zonder eerst de tijd te beleven van wachten, stil worden, inkeer, en voorbereiding. Misschien omdat we denken dat we die al ruimschoots hebben gehad als samenleving. Toch wordt het geen Kerst zonder Advent. Geen feest zonder wachten, stil worden voor God en inkeer, en vergeving vragen voor wat scheef zit.

Wat is de boodschap die verlost?

Dit schrijf ik na een week waarin ik drie gemeenteleden heb begraven. Sommige overlijdens kwamen verwacht, andere onverwacht. En rondom de begrafenissen komt er zoveel bij elkaar. In de eerste plaats natuurlijk voor de families. *For better or for worse*. En het gaat niet langs ons, langs mij heen. Het verdriet, het gemis, de warmte en de kilte. Het confronteert ons predikers met hartverwarmende liefde en met relaties waar de spanning te snijden is en de temperatuur onder het nulpunt is gedaald.

Wat is de boodschap die verlost?

'*The Message in a Bottle*'. Dat is de titel van een boek van Walker Percy dat uitkwam in 1975.¹ Het is een bundel essays, waarvan er één gaat over een 'boodschap in een fles'. Hij schrijft over een drenkeling die aanspoelt op een eiland en door geheugenverlies niet meer waar zij vandaan komt. Om dit te overleven, is ze helemaal afhankelijk van de berichten die haar bereiken via deze flessenpost. Dat zijn allerlei verschillende berichten. Bijvoorbeeld: 'Twee plus twee is vier', 'Chicago ligt aan Lake Michigan', 'lood smelt bij 330 graden'.

Percy maakt een onderscheid tussen kennis en nieuws. Wat is alleen kennis? En wat is werkelijk nieuws? Kennis heeft te maken met wetenschap en onderzoek. Nieuws heeft direct en onmiddellijk een impact op ons leven. Wat is werkelijk *nieuws* en wat is werkelijk *goed nieuws* voor de drenkeling die totaal afhankelijk is van iets of iemand die haar verlost? De hierboven genoemde boodschappen zijn geen nieuws. Ze brengen alleen maar kennis; en vooral kennis die je al weet. Een briefje waarop een uitspraak staat over tranen, kan haar wel raken. Alleen, wat heeft ze er aan? Een briefje met een uitspraak over een oorlogszuchtige groep van een ander eiland die naderbij komt.. Dat is zeker nieuws, maar geen *goed* nieuws. 'Er is zoet water bij de volgende inham,' dat is zeker goed nieuws, dat kan haar leven redden. Of een boodschap wordt ontvangen als goed nieuws hangt volgens Percy af van drie criteria: *hoe relevant is het voor de persoon in zijn huidige situatie, de geloofwaardigheid van degene die de boodschap brengt, hoe waarschijnlijk of mogelijk is de boodschap?* Wat is de boodschap die werkelijk verlost?

Wat betekent dit beeld voor ons als predikers, in deze tijd, geïnspireerd door Lukas 1:5-25? Onlangs hoorde ik een lezing over dit essay van Percy, gericht op verkondigers van het evangelie. Het heette '*Is it true? Does it matter? Preaching that saves lives*', en werd gehouden door Katie Hays.² Zij is predikant van Galileo Church in Fort Worth, Texas: '*A quirky church for spiritual refugees – Who would Jesus love?*'³

Zij stelt kritische vragen over onze verkondiging. Wat verkondigen wij? Verkondigen wij vaak niet allerlei kennis die de mensen in de kerk allang weten en allang zo vinden? Dat God aardig is en wij ook aardig moeten zijn. We brengen goedaardige informatie in plaats van goed nieuws. Veel van wat de kerk brengt, is niet goed en geen nieuws, stelt zij. '*Stuff that provokes no one, energizes no one, saves no one.*' Maar verandert de prediking iets? Doet het iets? Heeft het urgentie voor ons leven nu?

Wij zijn geroepen om nieuws te brengen, goed nieuws. We hebben een urgente boodschap om over te brengen. Een boodschap die waar is. Een boodschap die ertoe doet. Hays formuleert twee kernvragen om te stellen over onze prediking: *Is it true? Does it matter?* Oftewel: Is het waar? Doet het ertoe? Dit zijn vragen die de laatste tijd met mij meegegaan zijn in mijn bezig zijn met preken. In deze context en dit licht: wat zegt God ons door Lucas 1:5-25?

[2] *Homiletische exegese en bijbels-theologische lijnen*

Lukas begint zijn evangelie met een statement. Dit is relevant. Dit is betrouwbaar. Dit is nieuws. Oftewel een boodschap die verlost. In de eerste vier verzen van het Lukas-evangelie heeft Lukas de introductie gegeven. Dat doet hij in literair Grieks op een systematische manier die niet misstaat in een seculier wetenschappelijke context. Nu is er een abrupte overgang naar meer semitisch georiënteerd Grieks, naar de taal en de wereld van de joodse vroomheid: diep religieus en gestempeld door de tempeldienst. Lukas begint zijn evangelie met de komst van Johannes de Doper en de komst van Jezus. Hij laat parallellen zien en laat ook zien hoe de komst van Jezus die van Johannes overstijgt.

¹ Walker Percy, *The Message in a Bottle. How Queer Man Is, How Queer Language Is, and What One Has to Do with the Other* (Farrar, Straus and Giroux, 1975). Het woord 'queer' is hier niet gebruikt op de manier waarop die tegenwoordig veel voorkomt, maar in de betekenis van 'vreemd'.

² Katie Hays, *Is it true? Does it matter? Preaching that saves lives*. Lezing gehouden op het Festival of Homiletics op 18 mei 2020.

³ <https://www.galileochurch.org/>

Het gedeelte van 1:5-25 is als volgt onder te verdelen: introductie van Zacharias en Elizabeth (1:5-7), de aankondiging van de geboorte van Johannes (1:8-23), de eerste stap van de vervulling, namelijk de zwangerschap van Elizabeth (1:24-25).

De tempel en priesterdienst in dit gedeelte en bij Lukas

Zacharias en Elizabeth zijn een voorbeeld in vroomheid en toewijding aan God en hun betrokkenheid op de tempeldienst. Het priesterschap van Zacharias en de priesterlijke afkomst van Elizabeth worden direct benadrukt (vers 5). Elizabeth behoorde tot de dochters van Aaron en behoorde dus tot een priesterlijk geslacht. Als priester kon Zacharias trouwen met iedere vrouw die volledig Israeliet was, maar een huwelijk met een vrouw vanuit een priesterlijke familie genoot de voorkeur. De priesters waren verdeeld in 24 afdelingen die om de beurt hun dienst in de tempel verrichtten gedurende een week, tweemaal per jaar. De afdeling van Abia was de achtste afdeling.

Zacharias wordt door loting aangewezen om de tempel binnen te gaan en het reukoffer te brengen (vers 8-9). Aangezien er een groot aantal priesters waren in Palestina (wordt geschat op 8000), was het een uniek voorrecht om het reukoffer te mogen brengen in de tempel. Als priester viel deze eer je misschien een of twee maal in je leven ten deel.

Het reukoffer werd elke ochtend en avond gebracht, samen met de dagelijkse offers (Ex. 30:7-8). Dit offer werd gebracht op het reukofferaltaar in het heilige, voor het voorhangsel dat hangt tussen het heilige en het heilige der heiligen (Ex. 30:1-6). Een 'gewone' priester zou niet dichterbij het Heilige der Heiligen komen dan hier.

Het grootste deel van de ceremonie in de tempel zal Zacharias niet alleen geweest zijn maar samen met de andere priesters van zijn afdeling. Op het einde van de tempeldienst zal er voor degene op wie het lot was gevallen gelegenheid zijn geweest om alleen God te aanbidden. Dat zal het moment zijn geweest van de ontmoeting met de engel Gabriël.⁴ De engel stond aan de rechterkant van het reukofferaltaar (vers 11), dat geeft aan dat dit bezoek heilbrengend is.

Vooraf aan het begin en het einde van het evangelie van Lukas, speelt *de tempel* een belangrijke rol. Het is de plek waar Jozef en Maria naartoe gaan met Jezus na zijn geboorte om volgens de wet de offers te brengen; het is de plek waar ze dan Simeon en Anna ontmoeten (Lukas 2: 22-40). Het is de plek waar de 12-jarige Jezus zelfstandig achterblijft en in gesprek gaat met de leraars (Lukas 2:41-52). Wanneer Jezus wordt verzocht door de duivel is een van de plekken het hoogste gedeelte van de tempel (Lukas 2:9-13). Hij reinigt de tempel (Lukas 19:45), en geeft onderwijs in de tempel (Lukas 19:47; 20:1; 21: 37-38). Rond het Lijdensevangelie en de Opstanding speelt de tempel een belangrijke rol (22:52-53; 24:53).

Gebed in dit gedeelte en bij Lukas

Terwijl Zacharias in de tempel is, is de menigte van het volk buiten in gebed (vers 10). Waarschijnlijk zal dat ten tijde van het avondoffer zijn. De rook van de wierrook was het teken dat het gebed begon (Psalm 141:1-2, Op. 8:3-4). Wanneer Gabriel verschijnt aan Zacharias is het eerste wat hij zegt: 'Wees niet bevreesd, Zacharias, want uw gebed is verhoord.' (vers 13).

Bij Lukas lezen we veel over *gebed*. Juist op cruciale momenten, op momenten dat God verlossend gaat handelen, zijn de mensen in gebed. Wanneer Jezus wordt gedoopt, de Heilige Geest op Hem neerdaalt en Gods stem klinkt uit de hemel, dan is Jezus ook in gebed (Lukas 3:21-22). Op verschillende momenten noemt Lukas dat Jezus zich terug trekt om te bidden (Lukas 5:16; 6:12; 9:18; 11: 1-2). Jezus neemt Petrus, Johannes en Jakobus mee de berg op om te bidden, en dan vindt de verheerlijking op de berg plaats (Lukas 9:28-29). Hij vertelt gelijkenissen over gebed (Lukas 18:1-8; 18: 9-14). Rondom Zijn lijden en sterven is er een intensivering van Zijn gebed. Dat betreft Zijn gebed voor Petrus (Lukas 22:31-32), Zijn herhaalde aansporing aan de discipelen om te bidden en Zijn eigen gebed tot Zijn Vader (22:40-46; 23:46).

Kinderloosheid, de ontmoeting met Gabriël en de belofte van een kind

⁴ Nolland, J. (1989). *Luke 1:1-9:20* (Vol. 35A, p. 28). Dallas: Word, Incorporated.

'Zacharias en Elizabeth waren beiden rechtvaardig voor God..' Zacharias en Elizabeth worden beschreven als voorbeeld in vroomheid en toewijding aan God (het doet denken aan de beschrijving van Noach in Gen. 6:9). '...en zij hadden geen kind, omdat Elizabeth onvruchtbaar was en zij beiden op hoge leeftijd gekomen waren' (vers 6-7). Vers 7 begint met *καί* dat vertaald kan worden met 'en' en met 'maar'. Hier valt er veel voor te zeggen dat de lading van 'maar' er in zit. Kinderloosheid werd ook gezien als straf van God (Lev. 20:20-21). Het schaamtevolle van kinderloosheid komt voor op verschillende plekken in het OT (Gen 16:4, 11; 29:32; 30:1; 1 Sam 1:5-6, 11; 2:5, 7-8.)⁵

Onvruchtbaarheid als thema, toegeschreven aan vrouwen en wonderbaarlijke geboortes komen meer voor op scharnierpunten in de geschiedenis van Israël. Bij de geschiedenis van Abraham en Sara (Gen. 17-18), bij Izak en Rebecca (Gen. 25:21), bij Jakob en Rachel (Gen. 29:31), Manoach en zijn vrouw (Richt. 13:2-23), Elkana en Hanna (1 Sam. 1-2). De toevoeging dat Zacharias en Elizabeth op hoge leeftijd waren gekomen (vers 7) verhoogt het besef van de onmogelijkheid en vergroot het contrast met het wonder dat volgt. Het element van een ver gevorderde leeftijd komt ook voor in Gen. 18:11.

De engel Gabriël verschijnt aan Zacharias. Hij raakt in verwarring en vrees overvalt hem (vers 12). Dat is de passende reactie op een boodschapper van God, dan wel God Zelf (Ex. 15:16, Math. 28:4; Lukas 2:9). 'Wees niet bevreesd, Zacharias, want Uw gebed is verhoord en uw vrouw Elizabeth zal u een zoon baren en u zult hem de naam Johannes geven' (vers 13) Johannes zal hij heten: God is genadig. De geboorte van Johannes zal zorgen voor blijdschap en vreugde. 'χαρά', blijdschap of vreugde, is een belangrijk woord bij Lukas, ook verbonden met eschatologische vervulling en verlossing (Lukas 2:10; 10:17; 24:41, 52).

Verzen 15-17 geven aan in welke zin Johannes groot zal zijn en wat zijn opdracht zal zijn. 'Geen wijn en sterke drank zal hij drinken', dat doet denken aan de instructie m.b.t. Simson in Richt. 13:7. Bij profeten in het OT wordt ook aangegeven dat de Geest van God in hen werkte (1 Sam. 10:10; 2 Sam. 23:2, 2 Kon. 2:9-16; Jes. 61:1; Ez. 11:5; Joël 3:1). Wat hier over Johannes geschreven wordt, overtreft dit echter. 'Hij zal al van de moederschoot af met de Heilige Geest vervuld worden' (vers 15). Dat heeft te maken met eschatologische beloften (vgl. Hand. 2:18). 'Such total invasion by the Spirit of God is unprecedented, but it is quickly to be surpassed in the case of the One whose very existence is due to a creative movement of the Spirit (1:35) and Whose task it will be to dispense the eschatological Spirit (3:16).⁶ Johannes zal voor God uitgaan in de geest en de kracht van Elia (vers 17), in de zin van Maleachi 3:24: voorafgaand aan de grote en vreselijke dag van de Heer. Die betekent zowel verlossing als oordeel.

Zacharias kan het niet geloven. 'Hoe zal ik dat weten?' is zijn vraag aan Gabriël (vers 18). Dit doet meteen denken aan de reactie van Abraham op de aankondiging van de geboorte van een zoon in Gen. 15:8. Hij krijgt een wonderlijk teken: hij zal niet kunnen spreken tot de dag dat dit vervuld zal zijn. Het zwijgen kan een drievoudige rol hebben. Het wordt beschreven als een straf: 'omdat u mijn woorden niet hebt geloofd'. Het kan zekerheid geven (vgl. Gen 15:9-21; Richt. 6:36-40; 2 Kon. 20:8-11; en vgl. 1 Sam 10:2-16; Lukas 1:36; 2:12). Het kan ook te maken hebben met het nog niet vertellen van apocalyptische informatie, tot de daartoe bestemde tijd (vgl. Dan 8:26; 12:4, 9; Op. 10:4). De ongelovige reactie van Zacharias staat in contrast tot de gelovige reactie van Maria wanneer Gabriël bij haar komt (1:45). Door zijn zwijgen is Zacharias niet in staat tot het geven van de zegen aan het volk (vers 22).

Elizabeth raakt in verwachting en reageert hierop met een door zichzelf opgelegde quarantaine van maanden. Tot het moment dat de zwangerschap duidelijk zichtbaar zal zijn. Dit kan haar zelfgekozen evenknie zijn van het opgelegde zwijgen van Zacharias. Zij geeft uitdrukking aan haar verwondering over Gods genade met woorden die doen denken aan de ervaring van Sara (Gen. 21:1) en Rachel (Gen. 30:23). OT-parallelle:

Lukas 1:5-25 kent duidelijke verwijzingen naar parallellen in het OT. Een paar belangrijke noem ik hier apart. Een aantal zijn hierboven genoemd. Hierbij wat nader uitgewerkt:

Genesis 17-18: In Genesis 17 verschijnt God aan Abraham (Gen. 17:1) waarin Hij opnieuw de belofte doet van de verbondssluiting. Hij kondigt aan dat zijn vrouw Sara een zoon zal baren. 'Toen wierp

⁵ Nolland, J. (1989). *Luke 1:1-9:20* (Vol. 35A, p. 34). Dallas: Word, Incorporated.

⁶ Nolland, J. (1989). *Luke 1:1-9:20* (Vol. 35A, pp. 30-31). Dallas: Word, Incorporated.

Abraham zich met zijn gezicht ter aarde en lachte. Hij zei in zijn hart: Zal bij een honderdjarige een kind geboren worden en zal Sara, die negentig jaar is, baren? (Gen. 17:17) De reactie van Abraham doet denken aan de reactie van Zacharias op de aankondiging die de engel doet (Lukas 1:18). In Genesis 18 verschijnt God weer aan Abraham (Gen. 18:1). *'Hij sloeg zijn open op, en zie, er stonden drie mannen voor hem'* (Gen. 18:2). God belooft dat Hij over een jaar zal terugkomen en dat Sara dan een zoon zal hebben (Gen. 18:10). De ouderdom van zowel Abraham als Sara wordt benadrukt. Deze keer lezen we over de reactie van Sara die het niet kan geloven. *'Daarom lachte Sara in zichzelf; Zal ik nog liefdesgenot hebben, nu ik oud geworden ben en ook mijn heer oud is?'* (Gen. 18:12). Onvruchtbaarheid, ouderdom en een wonderbaarlijke aankondiging van een wonderbaarlijke geboorte komen samen.

Richteren 13: het wonderlijke verhaal van de aankondiging van de geboorte van Simson, uitlopend op zijn geboorte. Manoach en zijn vrouw hebben geen kinderen want zijn vrouw was onvruchtbaar (Richt. 13:2). Een Engel van de HEERE verschijnt aan de vrouw van Manoach en belooft dat zij een zoon zal baren die Nazireeër zal zijn (Richt. 13:3-5). Zij bericht het aan haar man, die vurig bidt dat God de Man Gods opnieuw zal laten verschijnen. God verhoort hem en de Engel van God verschijnt opnieuw aan zijn vrouw, en zij haalt haar man erbij. Ook de offerdienst speelt een belangrijke rol in dit verhaal: een brandoffer en een graanoffer. De Engel van de Heer steeg op naar de hemel in de vlam van het altaar (Richt. 13: 20). Kortom: onvruchtbaarheid, een wonderbaarlijke aankondiging van een wonderbaarlijke geboorte, de belofte van een kind met een bijzondere roeping, gebed en offerdienst komen samen, net zoals bij de geboorte van Johannes.

1 Samuel 1-3: over Elkana en zijn onvruchtbare vrouw Hanna. Zij bidt in de tempel om een zoon. Ze doet God een belofte: wanneer God haar een mannelijke nakomeling geeft zal hij al de dagen van zijn leven de God gewijd zijn, en er zal geen scheermes op zijn hoofd komen (1 Sam. 1:11). De priester Eli hoort haar. *'Ga in vrede, en de God van Israël zal u geven wat u van Hem gebeden hebt'* (1 Sam. 1:17). Onvruchtbaarheid, gebed, de belofte van een kind met een bijzondere roeping, de tempeldienst en een wonderbaarlijke geboorte komen ook hier samen.

De engel Gabriël beschrijft de bijzondere opdracht en 'zending' die Johannes de Doper zal krijgen. Dit laat parallellen zien met roepingsverhalen uit het OT: de roeping van Gideon (Richt. 6:11-24), de roeping van Mozes (Exodus 3) en de roeping van Jeremia (Jer. 1:4-10). Het laat ook opvallende parallellen zien met geboorte aankondigingen in het OT: de aankondiging van de geboorte van Ismaël (Gen. 16:7-14), de aankondiging van de geboorte van Izak (Gen. 17-18) en de aankondiging van de geboorte van Simson (Richt. 13: 2-23). Eerdere openbaringen in de tempel zijn de roeping van Samuel (1 Sam. 3:4-14) en de roeping van Jesaja (Jes. 6:1-13).

De verschijning van de engel Gabriël aan Zacharias heeft parallellen met het boek Daniël, vooral Daniel 8-12 waarin bezoeken van engelen beschreven worden, waaronder Gabriël. Hij is de engel die eschatologische gebeurtenissen aankondigt. In Daniel 8 verschijnt Gabriël aan hem en wordt hij met angst overvallen (Dan. 8:17; vgl Lukas 1:12). In Daniel 9 verschijnt hij aan Daniël terwijl bidt, ten tijde van het avondoffer (Dan. 9:20-21, vgl. Lukas 1:10-11). In Lukas 1:22 wordt genoemd dat Zacharias een verschijning had. Een verschijning wordt zes maal genoemd in Daniël 9-10. Zowel in Daniël 10:15 als in Lukas 1:20,22, leidt de verschijning tot niet kunnen spreken.

Bij bezoeken van of namens God waarbij de persoon reageert met vrees, is de reactie veelal 'Wees niet bevreesd.' Zo ook in Gen. 15:1, Richt. 6:23, Dan. 10:12, 19). De uitspraak 'vrees niet' met de uitspraak dat gebed is verhoord komt ook voor in Dan. 10:12.

[3] Existentie en theologie met het oog op prediking

Dit verhaal belicht existentiële ervaringen en gevoelens bij zowel Zacharias als Elizabeth. Dat zijn punten waarop de hoorders kunnen aanhaken in het verhaal. In deze ervaringen en gevoelens komen Gods verlossende woorden en daden binnen.

De ervaring van Elizabeth – hoe is dit verlossend nieuws voor haar?

Kinderloosheid.

Dit is uiteraard zowel een ervaring voor Zacharias als Elizabeth. Ik belicht het hier vanuit *haar* perspectief. Vaak gaat de meeste aandacht uit naar Zacharias. We richten onze schijnwerper vaak op het midden van het verhaal. Op Zacharias met zijn adembenemende ervaring in de tempel waar hij de engel Gabriël ontmoet die hem een boodschap vertelt die hem doet trillen op zijn benen. Elizabeth komt voor aan de randen van het verhaal: aan het begin en het einde.

Ze stamde af van Aäron. Ze was de vrouw van Zacharias. Ze is de nicht van Maria. Ze wordt de moeder van Johannes. We lezen bijna alleen maar over haar in relatie tot anderen. Anderen in wiens schaduw zij staat. Anderen wiens verhaal belangrijker lijkt te zijn of is dan dat van haar. Terwijl haar verhaal wel het verhaal is van veel vrouwen. Zoals bij zoveel mensen, wordt het verhaal van Elizabeth slechts ten dele verteld. De rest gebeurt tussen de regels. Ze speelt een 'bijrol'. Toch deelt ze veel ervaringen van andere vrouwen, ook in de gemeente.

Wanneer we kennis maken met Elizabeth is ze inmiddels al op gevorderde leeftijd. Maar dat wil niet zeggen dat de pijn van de kinderloosheid weg was. Ik kom mensen tegen in de gemeente van richting de 80 die zich nog steeds buiten voelen staan in de gemeente, vanwege hun kinderloosheid. Die nog steeds doopdiensten mijden omdat het teveel pijn doet. Die met pijn in hun hart de verhalen aanhoren van de kleinkinderen van anderen. Die vertellen dat de pijn niet minder wordt, maar alleen maar meer. Die pijn en dat gemis kunnen nog steeds beschouwd worden als een 'taboe' in onze samenleving en in de kerk. Wanneer we over haar denken, preken of schrijven, kunnen we de neiging hebben om vooral te focussen op het 'happy end.' Het kwam toch allemaal goed.

Elizabeth was een vrouw wier lichaam niet 'functioneerde' op de manier die als belangrijkste gezien werd in die tijd en waar publiek waarde aan werd toegekend. Onvruchtbaarheid was niet neutraal. Het werd wel in verband gebracht met vervloeking. Dat kunnen anderen zich hebben afgevraagd over haar; dat kan ze zich zelf ook hebben afgevraagd.

Ze was een vrouw die vroom en gelovig was, samen met haar man. Ze wist van gebed dat niet verhoord werd, van diep verdriet en pijn en ze wist wat het was om veracht te worden door de mensen. Ze bad, maar werd constant in haar lichaam herinnerd aan Gods zwingen. Elke maand wanneer haar levensbloed haar lichaam verliet. Maand na maand na jaar na jaar. We weten niet hoe vaak ze miskramen heeft gehad en na hoeveel tijd.

Wat deed Elizabeth met haar verlangen, elke keer dat ze niet in verwachting raakte? Deelde ze haar verdriet met Zacharias of met anderen, of hield ze het voor zichzelf? Hoe voelde ze zich als ze weer zag dat het bewijs van haar vervlogen hoop haar lichaam verliet? Hoe zal haar klaagzang geklonken hebben? Hoe vaak heeft ze haar hoop laten varen, en hoe vaak is ze toch weer gaan hopen dat het misschien wel zou gebeuren? Alleen om weer te worden teleurgesteld. Wat deed het met Elizabeth om zo lang te leven met een onbeantwoorde wens, en een onbeantwoord gebed, en toch het soort geloof te hebben dat je rechtvaardig maakt voor God (vers 6)?

Kortom: We moeten terugkijken, voorbij het ogenschijnlijke 'happy ending' en beseffen dat ze een vrouw was wier leven is getekend door verdriet, ongemak, pijn en verlangen.

Maar wie wil dat deel van haar verhaal horen? Want we horen zo graag het 'happy end'. Want het is toch prachtig dat de onvruchtbare vrouw toch ineens wel in verwachting raakt en dat ze God prijst? En dat is het ook. Maar zijn we bereid om in te stappen in het verdriet van een ander? Willen we wel de echo's horen van haar pijnlijke roepen tot God? Van hoe ze gehuild heeft zoals Hanna in de tempel, alleen dan zonder antwoord te krijgen zoveel jaren? Willen we wel weten wat het betekende in de verschillende fasen in haar huwelijk, in de verschillende fasen in haar identiteit als vrouw? Willen we wel weten van de jaloezie, boosheid, verdriet, schuldgevoel die ze kan hebben gevoeld over elke nieuwe aankondiging van

de zwangerschap van iemand anders? Wat doen jaren van teleurstelling met een mens? Hoe wordt je als mens na jaren waarin je je afvraagt of God je hoort, of God om je geeft. Uiteindelijk spreekt zij de woorden uit: 'Hij zal Johannes heten': God is genadig.

Wat zal ze tegen zichzelf gezegd hebben toen ze merkte aan haar lichaam dat ze inderdaad in verwachting was? Hoe lang duurde het voordat Elizabeth kon geloven dat ze deze zwangerschap wel zou voldragen? Misschien had ze daar haar hele quarantaine tijd van 5 maanden voor nodig.

'Zo heeft de Heere voor mij gedaan in de dagen waarin Hij acht op mij geslagen heeft om mijn smaad onder de mensen weg te nemen' (vers 25). Ouderdom en onmogelijkheid staat God blijkbaar niet in de weg. Kansloze situaties maken juist het contrast groter met wat God doet.

Waarom geeft God dit kind? Het perspectief vanuit de hemel en vanaf de aarde.

Voor Elisabeth is het duidelijk. Zij zegt: *De Heer heeft Zich mijn lot aangetrokken. Hij heeft dit voor mij gedaan opdat de mensen me niet langer verachten* (vers 25). Verachting is waar zij mee heeft moeten leven. Verachting vanwege iets wat buiten je macht ligt. Waar alleen God iets aan kan veranderen, Hij is bij machte dat te doen. Terwijl Hij ook juist de enige is die kracht kan geven om hiermee om te gaan. Verachting is een ingrijpende ervaring. Waar hebben wij of onze hoorders verachting ervaren? Verachting is een heftige reactie van afkeuring ten opzichte van mensen die niet voldoen aan de norm, wat die norm ook is. Verachting is diep ingrijpend en brengt heftige emoties los.

Onlangs zagen we een sprekend voorbeeld hiervan op CNN. Politiek commentator Van Jones (African American) reageerde op Joe Biden's overwinning in de verkiezingen. Hij zei: 'It is a vindication for a lot of people who have really suffered. I can't breathe. That wasn't just George Floyd. A lot of people have felt they couldn't breathe. Every day you wake up and you get these tweets
And you just don't know what will happen,
And you go into the store and and people who have been afraid to show their racism,
Get nastier and nastier to you
And you worry about your kids
And you worry about your sister.
Can she just go to Walmart and just get back into her car without somebody saying something to her?
And you spend so much of your life energy just trying to hold it together. And this is a big deal for us just to get some peace. And have a chance for a reset.'⁷

Voor Elizabeth was het ook een 'reset' van haar leven.

De vraag is of wij ons bovenstaande ervaring kunnen voorstellen? Voor mij is het moeilijk voor te stellen omdat ik er persoonlijk nooit mee te maken heb gehad. Toch zullen er hoorders zijn die zich dit maar al te goed kunnen voorstellen. Omdat ze gepest zijn vroeger op school. Of nu gepest worden op een vliegensvlugge digitale manier. Elizabeth ziet de komst van dit kind in het licht van *haar* leven, van *haar* verdriet, van *haar* eigen concrete situatie. Dat relateert ze direct aan God. Daar dankt ze Hem voor. Hij heeft dit voor mij gedaan.

Waarom geeft God dit kind ?

De engel Gabriël geeft ook antwoord op deze vraag; hij zegt iets anders (16-17):
om velen uit het volk van Israël tot de Heer, hun God te brengen
('hij zal velen van de Israëlieten bekeren tot de Heere, hun God)
om als bode voor God uit te gaan met de geest en de kracht van Elia
om ouders met hun kinderen te verzoenen
om zondaars tot rechtvaardigheid te brengen
om het volk gereed te maken voor de Heer.

Dus: groots, geestelijk, gericht op het hele volk. Waarom geeft God dit kind? Elizabeth heeft het dus over haar leven, haar perspectief, haar verdriet en pijn waar God een keer in brengt. Gabriël geeft een veel

⁷ CNN 7 november 2020: <https://www.youtube.com/watch?v=c2ScxGsB-ks>

grootser perspectief. Het lijkt wel of ze het over twee verschillende kinderen hebben. Het gaat over hetzelfde kind. Heel ander perspectief. Ze lijken heel verschillende dingen te zeggen. Gaat dit wel over hetzelfde kind? Of is het toch niet zo anders?

Wanneer God Zijn evangelie brengt en Koninkrijk sticht is dat heilzaam voor de grotere verbanden. Maar het is evenzo heilzaam voor ons heel persoonlijk. Als God Zijn evangelie brengt, dan mogen wij dat ook persoonlijk toepassen. Dat doet Elizabeth. Het is de persoonlijke vertaling van het hele grote. Of is misschien andersom? Elizabeth beseft misschien het grotere geheel nog helemaal niet. Maar zij ontvangt het nieuws in geloof. En zij uit haar reactie in termen van haar leven, haar situatie, haar pijn, haar verhaal. En dat doet ertoe voor God. Onze pijn doet ertoe, onze persoonlijke situatie doet ertoe. Hij neemt het serieus. Hij neemt onze pijn, ons verdriet, ons verhaal op in Zijn grote verhaal. Hij schakelt het in, op weg naar Zijn Toekomst. Het evangelie is heel breed. En ook heel persoonlijk. Waarom is het Advent geworden? Voor het heil van de wereld. En ook voor mij.

De ervaring van Zacharias – hoe is dit verlossend nieuws voor hem?

Over angst en verhoord gebed

Een engel van de Heer verschijnt, aan de rechterkant van het reukofferaltaar. Dat betekent voor hem heil. Maar Zacharias is er niet op voorbereid en schrikt zich wild. Hij wordt door angst overvallen. Wanneer Zacharias de engel ziet, raakt hij in verwarring en ‘vrees overviel hem’. Gabriël antwoordt daarop: ‘wees niet bevreesd.’ Dit is een heel fundamentele emotie van angst die hem overvalt. Dit is een ervaring die veel mensen zullen herkennen. Dit is een gelegenheid om mensen aan te spreken op dit basale gevoel.

Samuel Wells beschrijft dit als volgt: *‘I wonder whether you know what it’s like to be terrified. I wonder if you’ve ever had that twisting screwdriver at the base of your stomach, that trembling shiver under your lower spine, that drying of the throat and tightening of the chest, the instinctive slow shaking of the head and the glazed staring of those eyes that says ‘Oh...my...God.’*⁸

Volgens Wells is angst op zichzelf niet goed of fout. Het is een emotie die aangeeft waar of van wie we houden. De snelste weg om te ontdekken van wat of van wie iemand houdt, is uit te vinden waar ze bang voor zijn. We zijn namelijk bang omdat we niet willen verliezen waar we van houden. We zijn intens bang als we intens liefhebben of als we denken dat datgene of diegene die we liefhebben in gevaar is.⁹

Wanneer we dit toepassen op Zacharias is de vraag: van wat of wie houdt hij zo intens dat hij zo bang wordt? Van Elizabeth of van zichzelf of van God of van alle drie?

Waar ervaar je zelf angst in je leven? als mens? En als prediker? Waar zit de angst bij onze hoorders? Wat zegt het over van wie of wat wij houden?

Als God aan ons verschijnt dan is dat voor ons vaak zo onverwacht, dat we schrikken en er niet mee om kunnen gaan. Maar de engel zegt: *Wees niet bang*. Dat zijn woorden die we veel vaker horen in de Bijbel. Juist ook als engelen mensen bezoeken. *Wees niet bang*. En waarom hoeft hij niet bang te zijn? *Wees niet bang, Zacharias, je gebed is verhoord*. Gebed, gebed? welk gebed bedoelt hij? *Wees niet bang, Zacharias, je gebed is verhoord, je vrouw Elisabeth zal je een zoon baren en je moet hem Johannes noemen*. Je gebed is verhoord... Nou, dat gebed dat heeft Zacharias inderdaad gebeden. Niet 1 keer, niet 10 keer, maar ontelbare keren. Door de jaren heen. maar zou hij dat nu nog steeds bidden? Ik kan me zo voorstellen dat dat gebed uiteindelijk is weggeëbd. Want tja, op een bepaalde leeftijd gebeurt dat toch niet meer. Hoe heftig ons gebed ook kan zijn, ons gebed houdt een keer op. Als wij er niet meer in geloven. Als wij denken dat de realiteit anders is. En dat kan. Als wij denken dat God ons niet hoort. Als wij denken dat ons gebed geen zin heeft. We houden op. Maar God houdt niet op. En God vergeet ons gebed niet, als wij het misschien allang vergeten zijn. God neemt ons gebed serieus; waarschijnlijk veel serieuzer dan wij ons gebed nemen.

⁸ Samuel Wells, *Be not afraid. Facing fear with faith* (Grand Rapids, MI: Brazos Press, 2011), p. xv.

⁹ Wells, *Be not afraid*, p. xv.

Zacharias betekent: de Heer gedenkt. God heeft gedacht aan het gebed van Zacharias en Elisabeth. God heeft gedacht aan Zijn genade. God heeft gedacht aan Zijn heil. En daarbij schakelt Hij allerlei mensen in. Zacharias en Elisabeth worden ingeschakeld in Gods heilsplan, Zijn heilsgeschiedenis voor deze wereld. *Juist voor een tijd als deze...*

In Esther 4:14 zegt Mordechai tegen Esther: *‘En wie weet of jij niet juist voor een tijd als deze tot deze koninklijke waardigheid bent gekomen.’* Hiermee geeft Mordechai aan dat God Esther misschien juist wel koningin aan het Perzische hof heeft laten worden om het Joodse volk te redden.

Zacharias wordt gekozen om dienst te doen in de tempel! Het grote gebeuren van zijn leven – God gedenkt – dat betekent zijn naam. Hij gaat naar binnen om het reukoffer te brengen. Dit was het dichtste bij God dat een ‘gewone’ priester ooit zou komen in zijn leven. Dit is het moment waar hij waarschijnlijk zijn leven lang naar uitgekeken heeft. En zijn leven lang zich op voorbereid heeft. Juist voor een tijd als deze... Maar op wat er hier gebeurt, is hij totaal niet voorbereid.

In het begin van de Corona-crisis las ik een reactie op de situatie waar we in verkeren. Er stond: *‘Nu is de tijd waarvoor ons geloof ons heeft voorbereid. Nu is het moment dat we alles wat we geloven, kunnen inzetten. (..) we zijn niet bang voor deze crisis want we zijn erop voorbereid. We hebben ons leven gewijd aan het geloof dat er iets is dat groter is dan angst en ziekte. We hebben geleerd en gebeden en zijn gegroeid in de Geest. Nu kunnen we in de praktijk brengen wat we geloven. Onze mensen hebben hoop nodig, vertrouwen, moed en compassie. Precies de dingen waar wij voor zijn getraind. Wij zijn de kalmte middenin de storm. Dus laat je licht schijnen zodat andere mensen het zien en ook vertrouwen krijgen.’*¹⁰

Toen ik het voor het eerst las vond ik het mooi. Het sprak me aan, want het is positief; het is hoopgevend. En dat hebben we nodig, juist nu. *‘Nu is de tijd waarvoor ons geloof ons heeft voorbereid.’* Wanneer ik het verhaal lees van Zacharias is het ook ontvullend. En ik moest weer denken aan deze reactie op de crisis. De schrijver van die tekst zal het niet zo bedoeld hebben, maar ik moest denken aan Zacharias. Hij behoorde tot de priesterorde. Hij was zijn leven lang betrokken op de dienst aan God. Je zou kunnen zeggen dat hij zijn leven lang had uitgekeken naar dit moment om dienst te doen in de tempel, en het reukoffer te brengen. Dat hij zijn leven lang juist hierop voorbereid was. Maar op wat er dan gebeurt is hij juist niet voorbereid. Hij hapt naar adem. Hij kan de boodschap niet geloven. Hij wordt met stomheid geslagen. En na zijn tempeldienst zou hij buiten het volk de zegen geven. Na het moment van het reukoffer brengen, het andere moment suprême van zijn tempeldienst. Als er één moment is waarop hij zou moeten spreken, dan hier wel. En hij kan het niet. Hij, die zo was voorbereid.

Dat wij als gelovigen voorbereid zijn op de huidige crisis, dat wij erop getraind zijn, dat wij het nu in praktijk kunnen brengen. Dat wij de kalmte zijn in de storm. Dat is nogal een uitspraak. Ik vraag het me af of het waar is.

Zacharias beleeft het grote moment waarop hij gewacht heeft, hij al die jaren voor klaargestoomd was. En dan... je valt door de mand... Is het erg dat we door de mand vallen? Nee, want juist dan komt het evangelie. Juist dan blijkt waar onze kracht vandaan komt. Juist dan blijkt wie werkelijk het verlossende woord spreekt: de gezant van God en daarmee God Zelf, niet ik.

¹⁰ Aldus Bishop Steven Charleston van de Episcopale Kerk van de VS (met emeritaat, decaan geweest van de Episcopal Divinity School).

[4] Preken en liturgische suggesties

Hierbij een aantal preken / preekschetsen van collega's:

Preken

Ds. Matthijs Schuurman: <https://mjschuurman.wordpress.com/2014/12/13/preek-zondagmiddag-14-december-2014/>

Ds. Henk Vreekamp: <https://www.henkvreekamp.nl/preken/211-lukas-1v-5-25-1997>

Ds. Gerrit Vreugdenhil: <https://www.gcvreugdenhil.nl/preek/het-bezoek-van-hogerhand/> en pdf in de bijlage. Opbouw van deze preek:

- Het bezoek
- En het geschiedde
- Zacharias en Elizabeth
- Zacharias uitgekozen
- Geestelijke lessen: Het bezoek van Hogerhand is:
 - Een antwoord op volhardend gebed
 - Een teken van genade
 - Vraagt om grondige voorbereiding

Preekschetsen van dr. J. van Eck:

<https://www.preekwijzer.nl/artikelen/preekschets-lucas-1-13-eerste-advent/179060>

<https://www.preekwijzer.nl/artikelen/preekschets-lucas-1-18-tweede-advent/179062>

Liturgische suggesties:

- Psalm 25, Psalm 84, Psalm 130, Psalm 141
- Hoe zal ik U ontvangen (LvK 117 / NLB 441)
- Verwacht de komst des Heren (LvK 126 / NLB 439)
- Op U mijn Heiland blijf ik hopen (LvK 118 / NLB 442)
- Een engel spreekt een priester aan (NLB 464)
- Zacharias en Elizabeth (Hemelhoog 85)
- kom, o kom Immanuel (LvK 125 / Hemelhoog 145)
- Verwachten (Hemelhoog 153)